

Ekonominės azartinių lošimų politikos sąlygos

Straipsnyje analizuojama azartinių lošimų ekonominės politikos taikymo ekonominės sąlygos bei siekiama pateikti azartinių lošimų ekonominės politikos metmenis.

Raktiniai žodžiai: valstybinis azartinių lošimų reguliavimas, konkurencija azartinių lošimų rinkoje, azartinių lošimų apmokestinimo politika.

The paper deals with economical conditions of gambling economic policy implementation and is seeking to create the framework for gambling economic policy.

Keywords: gambling state regulation, competition in gambling market, gambling taxation policy.

JEL Classifications: B41/D40/H21.

Įvadas

Straipsnyje nagrinėjamos ekonomikos koncepcijos, kurias bandoma pritaikyti ekonominės politikos, reguliuojant komercinius lošimus, sprendimams.

Pagrindiniai ekonominiai reiškiniai, vertinant komercinių lošimų reguliavimą, yra šie: azartinių lošimų pasiūla ir paklausa bei pusiausvyrą, konkurencija ir apmokestinimas. Tai reiškiniai, aiškinantys azartinių lošimų rinkos subjektų tarpusavio ryšius bei stipriausiai veikiantys azartinių lošimų ekonominės politikos sprendimus.

Ką tik minėti reiškiniai gali būti apibūdinti ir kaip nacionaliniai, kurių unikalumą sąlygoja valstybės institucijų požiūris į azartinių lošimų politiką.

Pagrindiniai, tuo pačiu ir universalūs,

azartinių lošimų politikos principai dėl tikslų, uždavinių, priemonių ir atsakomybės kiekvienoje nacionalinėje valstybėje turėtų būti priimami be išlygų.

Azartinių lošimų verslas apima platų lošimo paslaugų spektrą. Lošimo paslaugas galima suskirstyti į tokias grupes: lažybų; bingo; lošimo namų (kazino); azartinių lošimų, organizuojamų siekiant surinkti lėšų labdaros fondams ir ne pelno siekiančioms organizacijoms, paslaugos; paslaugos, susijusios su lošimų automatais, kurie gali būti įrengiami ne lošimo namams (kazino) skirtose patalpose; loterijų paslaugos; lošimų žiniasklaidos priemonėse paslaugos (t.y., lošimai, kaip savarankiškas žiniasklaidos priemonių turinys); pardavimus skatinantys lošimai, kurie organizuojami kaip savarankiška įmonių rinkodaros

priemonė; nuotoliniai ir internetiniai lošimai.

Straipsnio **objektas** – azartiniai lošimai Lietuvoje.

Straipsnio **tikslas** – parengti azartinių lošimų ekonominės politikos metmenų ekonomines sąlygas.

Straipsnio tikslas sąlygoja tokius **uždavinius**: pateikti azartinių lošimų sampratą; interpretuoti azartinių lošimų pasiūlą; išanalizuoti azartinių lošimų paklausą; parodyti konkurencijos galimybes azartinių lošimų rinkoje; naudojantis vartotojo ir gamintojo perviršio (pertekliaus) koncepcijomis, pateikti pagrindinius azartinių lošimų apmokestinimo principus.

Iškeltiems tikslams ir uždaviniams pasiekti naudotasi mikroekonomikos, valstybės ekonominės politikos ir strateginio valdymo teorijomis. Straipsnyje išvados daromos remiantis prielaidomis pagal loginius dėsnius ir taisykles. Todėl straipsnyje naudojami sisteminis, loginės abstrakcijos ir loginės sintezės **metodai**. Visi šie metodai yra kokybiniai, jų reikalauja tyrimo objektas ir tikslas, o konkretus turinys ir instrumentai išplaukia iš mikroekonomikos, valstybės ekonominės politikos ir strateginio valdymo teorijų.

Azartinių lošimų samprata

Lošimas apibrėžiamas kaip veikla, kurioje:

- dvi ar daugiau šalių rizikuodamos stato kažką vertinga (statymai),
- tikimasi laimėti didesnę vertę (prizą),
- kas laimi ir kas pralaimi priklauso nuo dalyviams nežinomo įvykių rezultato (rezultatas).

Šis apibrėžimas paaiškina būtinas ir pakankamas bet kokios su lošimu susijusios veiklos sąlygas. Tai reiškia, kad jei

nors viena iš sąlygų neegzistuoja, tokia veikla nėra lošimas, o jei yra visos trys sąlygos, tai bet kokia veikla yra lošimas. Taigi, apibrėžimas apima visas lošimų rūšis, nesvarbu, ar jos būtų teikiamos privačiai ar viešai, legaliai ar nelegaliai. Tačiau toks apibrėžimas reikalauja papildomų aiškinimų.

Pirma, čia patenka ir tos veiklos, kurių žmonės dažnai net nepriskiria lošimams, pavyzdžiui, loterijos bilietų pirkimas, dalyvavimas lažybose dėl prizų, įvairūs konkursai. Kartais šios veiklos nėra suprantamos kaip lošimas, nes jose labai maži statymai. Kartais žmonės mano, kad jų veikla nėra lošimas, nes ji vyksta kasdienėje jų aplinkoje.

Pateiktas lošimo apibrėžimas pasirodo neišsamus, kai norima paaiškinti, kokią reikšmę lošimo rezultatui turi lošėjo įgūdžiai bei tikslai. Kitas klausimas, į kurį neatsako apibrėžimas, – kokių motyvų vedamas žmogus pradeda lošti. Tai, be abejo, sunkus filosofinis klausimas ir be galo svarbus reguliavimui. Ką reguliuoja valstybinės valdžios institucijos? Jos reguliuoja ne ką kitą, o žmogaus lošimo būdą ir nustato tam tikras lošimo taisykles. Be to, valstybei atstovaujančios institucijos susiduria su svarbiu klausimu – kaip žiūrėti į lošimus? Ar kaip į blogybę, ar kaip į laisvalaikio praleidimo formą? Jeigu lošimas laikomas blogybe ir teisinėmis priemonėmis negali būti panaikintas, turėtų būti varžomas. Tačiau šiandien vyrauja nuomonė, kad lošimai yra tik laisvalaikio praleidimo būdas. Tai patvirtina vakarų šalyse atliktos apklausos, kuriose lošimai nėra didesnė blogybė negu tabakas ar alkoholis (Casino Gaming..., 1996; Volberg, Nysse-Carris, Gerstein, 2006)

Lyginant lošimus su kita mokama laisvalaikio praleidimo veikla, reikia išskirti vieną aspektą – lošimai gali daryti žalą

sveikatai ir visuomenei, todėl valdžios institucijos šio fakto ignoruoti negali. Lošimai taip pat veikia ir keičia žmogaus žaidybinių prigimtį.

Lietuvos Respublikos Azartinių lošimų įstatymas lošimus apibrėžia panašiai. Pagal šį įstatymą azartiniai lošimai – tai “toks žaidimas arba abipusės lažybos pagal nustatytą reglamentą, kurių dalyviai, siekdami piniginio laimėjimo, savo noru rizikuoja netekti įmokėtos sumos, o laimėjimą arba pralaimėjimą lemia atsitiktinumas, kokio nors įvykio arba sporto varžybų rezultatas” (Lietuvos Respublikos azartinių lošimų įstatymas, 2001).

Azartinių lošimų pasiūla

Azartinių lošimų rinkos pasiūlos kreivę sudaro visų lošimų rūšių pasiūla: stalo lošimų, A kategorijos lošimo automatų, B kategorijos lošimo automatų, lažybų, loterijų ir bingo. Šios atskirų lošimo rūšių pasiūlos kreivės dėl teisinio rinkos reglamentavimo yra skirtingo elastingumo. Pavyzdžiui, loterijų ir B kategorijos lošimo automatų salonų pasiūla yra absoliučiai neelastinga (pasiūlos kreivė visiškai vertikali), tai reiškia, kad loterijų ir B kategorijos lošimo automatų salonų organizatoriai šias paslaugas teikia griežtai fiksuotomis (įstatymo nustatytomis) kainomis. Stalo lošimų ir A kategorijos automatų pasiūla yra santykinai elastinga, tai reiškia, kad pajamos iš šių lošimų priklauso nuo klientų pajamų ir jų santykio su vartojimo biudžetu. Didėjant infliacijai ir nominalioms darbo pajamoms, vartotojai santykinai didesnę dalį savo pajamų bus linkę išleisti lošimo namuose žaisdami stalo lošimus.

Azartinių lošimų rinka yra ypatingas rinkos pusiausvyros atvejis. Azartinių

lošimų rinkoje kai kurių lošimo rūšių (B kategorijos lošimo automatų, loterijų) pasiūlos kreivė yra visiškai horizontali. Jei dalies subjektų ūkio šakoje pasiūlos kreivė yra visai horizontali, vadinasi, šie subjektai pasiūlys bet kokį prekės kiekį esant tam tikrai kainai. Šiuo atveju pusiausvyros kainą nulemia pasiūlos sąlygos, pusiausvyros kiekį – paklausos kreivė (Varian, 1999).

Tačiau apskritai pusiausvyros kainą bei pusiausvyros kiekį kartu nustato paklausos ir pasiūlos kreivės.

Azartinių lošimų paklausa

Lošimų paklausa priklauso nuo daugelio veiksnių. Kaip jau buvo minėta, kai kurių lošimo rūšių paklausos kaininiai veiksniai neveikia. Gali veikti tik nekaininiai, bet jeigu tai neprieštaruja galiojantiems teisės aktams dėl paklausos skatinimo (rekamos, prizinių fondų, prizų ir pan.).

Lošimų paklausą taip pat lemia ir rinkos dydis. Įvairių tyrimų duomenimis, azartiniais lošimais nuolat mėgaujasi nuo 3 iki 4 proc. teritorijos, kurioje veikia ta ar kita lošimo įstaiga, gyventojų, o bent vieną kartą per tam tikrą laikotarpį lošimo įstaigoje arba visose toje teritorijoje veikiančiose lošimo įstaigose apsilanko iki 80 proc. teritorijos gyventojų.

Ekonominės lošimų politikos sprendimams didžiausią reikšmę turi lošimų paklausos elastingumas kainai ir pajamoms. Kaip jau buvo minėta, elastingumą riboja tam tikros teisinio reguliavimo priemonės dėl lošimo kainų, kurios lemia ne tik polinkį lošti, bet ir lošimo organizatorių pajamas. Todėl bet kokios valstybinio reguliavimo priemonės turi būti labai gerai pamatuotos. Kita vertus, egzistuoja tam tikros mikroekonominės taisyklės, kurių laikymasis padeda išvengti nuostolių,

jeigu, žinoma, valstybinis lošimų reguliavimas dėl politinio jautrumo šių taisyklių neneigia.

Konkurencija azartinių lošimų rinkoje

Lošimo paslaugų kainos yra neelastingos paklausai (apie paklausos elastingumą plačiau skaityti Skominas, 2000 ir Varian, 1999) ir tai yra labai svarbus lošimų verslo faktas. Tai reiškia, kad lošėjai nepriklausomai nuo kainos pokyčių ir toliau žais, net ir esant blogiems laimėjimo šansams (mokės aukštą kainą už malonumą lošti). Dėl šios priežasties potencialus lošimo paslaugų perteklius yra labai didelis ir todėl yra įmanoma rinkti aukštus mokesčius ir gauti monopolinį viršpelnį.

Tai, iš tikrųjų, svarbus faktas lošimų verslui, nes jis reiškia, kad pelningumas iš esmės yra apibrėžtas minimalios lošimų kainos ir kainos, kuri būtų nustatyta, esant laisvai konkurencijai, skirtumo. Arba pelningumas iš esmės yra susijęs su lošimo organizavimo bendrovių konkurencijos apribojimu.

Kai prekės ar paslaugos dėl kokių nors priežasčių (technologijos inovacijos, importo tarifų sumažėjimo, dereguliavimo, padidėjusio gamintojų optimizmo ir t.t.) tampa lengviau prieinamos, perteklius padidėja: pirkėjai yra pasiruošę mokėti tą pačią maksimalią kainą, kurią jie mokėjo prieš tai, bet pardavėjai yra pasiruošę parduoti žemesne kaina, todėl atotrūkis tik didėja.

Taip vadinama pertekliaus problema, tai yra, skirtumas tarp maksimalaus piningų kiekio, kurį vartotojai pasiruošę sumokėti, ir minimalaus kiekio, kurį pardavėjai pasiruošę priimti, yra labai svarbi formuojant ekonominę politiką, o ypač

susijusią su lošimų reguliavimu. Galima išskirti tris (pagrindinius) naudos dėl padidėjusio pertekliaus gavėjus:

- Tiekėjai, kurie gali siekti monopolijos ir šią galią naudoti pertekliaus, padidėjusio pelno forma, išlaikymui.
- Vartotojai, kurie gali laimėti perteklių žemesnių kainų pagalba.
- Vykdomoji valdžia, o per ją ir visuomenė, kuri gali laimėti perteklių per mokesčius.

Paprastai laisvosios rinkos ekonomikoje valstybės institucijos įstatymais užkerta monopolinių ar oligopolinių kartelių sudarymą. Taip daroma, siekiant garantuoti, kad, viena vertus, dėl konkurencijos vartotojai turėtų didesnę pasirinkimą, geresnes prekes ir kainas, o, kita vertus, kad naujų teikėjų noras įeiti į rinką nebūtų nuslopintas. Tačiau net ir laisvosios rinkos principu veikiančiose visuomenėse yra ekonominių veiklų, kuriose prekių pasiūla turi būti apribojama dėl prekės prigimties. Tai yra susiję su viešuoju naudingumu, pavyzdžiui, eksploatuojant radijo bangų dažnius. Šiuo atveju vykdomosios valdžios institucijos siekia garantuoti konkurencijos teikiamą naudą, reguliuodamos kainas vartotojams bei aukciono būdu išduodamos ribotą skaičių licencijų (plačiau apie kai kurių ekonominių veiklų reguliavimą skaityti Skominas, 2006, Blanchard, 2007, Stiglitz, 1988, Acocella, 2005).

Tokiu mastu, kokiu valstybės valdžios institucijos siekia gauti pertekliaus dalį visuomenės reikmėms, jos gali įvesti, pavyzdžiui, pridėtinės vertės mokestį, kuris yra žymiai neutralus ir nediskriminuojantis verslininkų. Kartais valstybės valdžios institucijos nusprendžia tam tikras prekes, tokias kaip tabakas, alkoholis ir lošimai, apmokestinti aukštais mokesčiais, siekdamas apriboti jų vartojimą, ir tikisi, jog tokių kainas sukeliančių

mokesčių įvedimas nebus pernelyg nepopuliarus.

Jeigu komercinė veikla yra nelegali ir pavyksta išvengti mokesčių bei ištrukti iš antimonopolinio reguliavimo, tai visas perteklius monopolinio pelno forma atitenka tiekėjui.

Pereikime prie pagrindinių ekonominės konkurencijos principų komerciniuose lošimuose analizės.

Tai, kuo prekiaujama komercinių lošimų versle, yra vadinama žaidimo malonumu už pinigus. Pardavimo kaina yra šansas, kurį siekdamas laimėti priima žaidėjas. Prasti žaidėjų šansai laimėti yra ne kas kitas kaip aukšta kaina. Pastatytos sumos pralošimo laikas yra vadinamas žaidimo malonumo laiku. Šis laikas priklauso nuo lošimo įrenginio tipo, šanso laimėti dydžio bei žaidėjo požiūrio į riziką.

Perteklius komerciniuose lošimuose (kaip ir kituose versluose) yra skirtumas tarp bendro pinigų kiekio, kuris esant grynos monopolijos sąlygoms gali būti išgautas iš lošėjų, ir bendro pinigų kiekio, kuris gali būti išgautas iš žaidėjų, jeigu tobulos konkurencijos jėgos kainą stumtų žemyn, link žemiausio taško, kuriame tiekėjai vis dar linkę tiekti.

Valstybės institucijų sprendimas komercinius lošimus padaryti labiau prieinamus veikia pertekliaus susidarymą šiuo būdu. Anksčiau uždraustos (arba vis dar nelegalizuotos) lošimų veiklos liausis buvę prieinamos tik iš nelegalių tiekėjų, kurie nemoka mokesčių ir išvengia bet kokio reguliavimo. Tai reiškia, kad veikiančio lošimų verslo perteklius bus paimtas arba vartotojų geresnių kainų (didesnių šansų laimėti) forma, arba mokesčių į valstybės biudžetą forma.

Taigi lošimų legalizavimas (veiklų praplėtimas) panaikina vartotojų ir tiekėjų nelegalios veiklos kaštus. Tiekėjai tokiu būdu

nusimeta įstatymo apėjimo kaštus ir todėl į rinką gali tiekti paslaugas mažesnėmis kainomis. Taip pat dauguma verslininkų, nenorinčių likti nelegalioje veikloje, įeis į rinką. Konkurencija ir žemesni kaštai sumažins lošimo kainas vartotojams, kurie taip pat nenorės laužyti įstatymų ir žaisti nelegaliai. Tai taip pat reiškia, kad lošimų rinkos dydis apčiuopiamai išauga.

O tie, kurie tiki, kad valstybės institucijos turėtų daryti bet ką, kad tik sumažintų lošimų apimtį, yra iš principo prieš lošimų legalizavimą, o tuo pačiu ir prieš dereguliaciją. Tokių priemonių rezultatas, iš tikrųjų, bus lošimo vietų skaičiaus padidėjimas, bet ne nelegaliai dirbančių lošimo organizatorių, o dirbančiųjų legalioje ir kontroliuojamoje teisinėje aplinkoje sąskaita.

Tai reiškia, kad lošimų verslas išsiplės ir tokiu būdu padidės taip vadinamas perteklius. Dabar apskritai yra daugiau pinigų, kurie potencialiai, nustatant monopolines kainas, gali būti išgauti iš lošėjų žymiai lengviau nei veikiant tobulos konkurencijos sąlygoms. Tai kas gi atsitinka su šiuo naujai padidėjusiu pertekliumi legalizuotos veiklos sąlygomis?

Valstybės institucijoms nusprendus lošimus traktuoti kaip įprastą laisvalaikio praleidimo dalį, tai yra, loterijų bilietų platinimą ir lošimo namų veiklą prilyginti šokolado pardavimui ir teatro valdymui, šios veiklos reguliavimas bus paliktas konkurencinėms rinkoms jėgoms, o mokesčiai bus lygiai tokie patys kaip ir kitiems verslams. Esant tokioms sąlygoms pertekliaus kiekis sugrįš vartotojams per geresnes lošimo kainas.

Bet valstybės institucijos lošimų verslą retai kada traktuoja kaip paprastą laisvalaikio veiklos dalį. Kaip jau galėjome įsitikinti, jos paprastai riboja lošimų verslo apimtį ir veiklas, kadangi numato neval-

domas efektyvaus reguliavimo problemas arba siekia sumažinti besaikio lošimo paplitimą, arba intuityviai jaučia, kad visuomenė nori ribotų lošimo vietų skaičiaus. Jos taip pat greitai suvokia, kad, siekiant gauti mokestinių pajamų, lošimai yra nepaprastai patraukli veikla. Taip yra dėl trijų priežasčių. Pirma, santykinai dideli mokesčiai gali būti įvesti nemažinant tiekėjų normalaus ekonominio pelno taip stipriai, kad jie galėtų siekti pritraukti investicijų. Antra, vartotojai, kuriems šie mokesčiai aukštų kainų ar prastų laimėjimo šansų forma yra permetami, arba nesupranta, kas čia vyksta, arba pastebi, tačiau nekreipia dėmesio. Trečia, nelošėjai, ir net lošėjai, nors ir jaučia, kad ši veikla jiems nėra gyvybiškai svarbi, visgi linkę mokėti aukštus mokesčius už prabangų ir malonų laisvalaikį.

Kai persipina tokios aplinkybės, kaip galimybė tuo pačiu metu būti socialiai atsakingu ir fiskaliai populiariu, tai, nežiūrint opozicijos lošimams, valstybės institucijoms nėra geresnio būdo siekti didelių mokestinių pajamų.

Toliau nagrinėsime, kaip valstybės institucijos visuomenės naudai iš lošimų verslo gali gauti didesnę dalį pertekliaus.

Konkurencijos tarp ribotų ir neribotų lošimų, esant normalioms nuosaikios rinkos verslo rizikos sąlygoms, neturėtų būti, tai yra lošimo namai su lažybomis, loterijomis, „Bingo“ ir B kategorijos lošimo automatais neturėtų konkuruoti, nes tam rinkoje nėra jokio pagrindo. Tai greičiau vartotojų pasirinkimas, priklausantis nuo jų azartiškos prigimties. Lietuvoje yra atvirkščiai, viską lemia nenormali šio verslo rizika, reikalaujanti žymiai didesnių pelnų, kuriuos galima pasiekti per vartotojų skatinimą ir smulkių lošimo vietų gausinimą. Tai prieštarauja nuosaikios rinkos tradicijai ir yra viena iš pagrindinių są-

lygų, atbaidanti bent kiek žinomus šios srities užsienio investitorius. Lietuvoje lošimo namai yra gana smulkūs, todėl atlieka ne lošimo namų funkcijas, o užima lošimo automatų salonų nišą. Ši anomalija yra Lietuvos lošimų rinkos reguliavimo išsigimimo padarinys. Tokia veikla apibūdinama kaip *klaidinanti vartotojus* (vartotojai negali susikurti nuosaikios vakarietiškos lošimų namų rinkos įvaizdžio, taip pat lošimo automatų salonų įvaizdžio, nes smulkūs lošimo namai, užimdami lošimo automatų nišą, juos skatina lošti ir taip iškreipia lošėjo prigimtį), *iškraipanti verslo riziką* (smulkūs lošimo namai nepagrįstai spaudžia lošimo automatų salonus, nes per vartotojų skatinimą lošti gali jiems pasiūlyti žymiai patrauklesnes išlošimo, o kartu ir priklausomybės susiformavimo nuo lošimų, sąlygas; lošimo namai tokios konkurencijos kaštus gali padengti iš pajamų, gautų iš stalo lošimų, kurie finansiškai yra nekontroliuojami), *nekoncentruota* (lošimo namų segmentą sudaro smulkūs lošimo namai, kurių skaičius viršija tradicines nuosaikios lošimų rinkos ribas), *nespecializuota* (dėl koncentracijos nebuvimo neįmanoma teikti tam tikros rūšies didelio masto, bet su mažais kaštais lošimo paslaugų), *finansiškai nekontroliuojama* (lošimo namų segmentas dėl nekoncentruotumo, nespecializuotumo dar ir finansiškai nekontroliuojamas, tai yra valstybės institucijos nekontroliuoja lošimų namų pajamų).

Konkurencija vyksta atskirų lošimo rinkos segmentų viduje, tai yra lošimo namai konkuruoja su lošimo namais, lažybų punktai su lažybų punktais ir pan. Lietuvoje tie lošimo namai, kurie kartu imituoja lošimo automatų salonų veiklą, turi pranašumą prieš tuos lošimo namus, kurie šito nedaro. Tai leidžia daryti išvadą, kad konkurencija šiame rinkos segmente

yra iškraipyta. Be to, ekonomiškai sąžiningos konkurencijos laipsnis rodo naudą, kurią gauna vartotojas, lygi. Tokios naudos lygis lošimo namų segmente gali būti prilyginamas vartotojo nuostoliams. Kuo didesnė menama nauda vartotojui, tuo didesni jo realūs nuostoliai.

Vartotojų nauda ribotų lošimų segmente yra adekvati verslo pastangoms ir konkurencijos kaštams.

Šie konkurencijos analizės štrichai parodo lošimų rinkos modelio esmę – tai laisvos lošimų rinkos modelis, kurio taikymas dabar rodo akivaizdų politinį, socialinį, ekonominį ir finansinį neišprusimą.

Konkurencijos mechanizmo veikimas iš esmės lemia ir azartinių lošimų apmokestinimo politiką.

Azartinių lošimų apmokestinimo politika

Formuojant lošimų veiklos apmokestinimo politiką, autoriaus nuomone, reikėtų remtis tokiomis nuostatomis:

- Apmokestinimas yra neatsiejama lošimų veiklos modelio dalis ir susijusi su lošimų rinkos paklausos ir pasiūlos reguliavimu, tai yra:

- jeigu lošimų paklausa ir pasiūla yra reguliuojama, specialusis lošimų mokestis yra būtinas,
- jeigu lošimų paklausa ir pasiūla yra nereguluojama, specialusis lošimų mokestis yra žalingas.

- Kai kuriose Europos valstybėse ribotų lošimų (lažybų, „Bingo“, B kategorijos automatų) nei pasiūla, nei paklausa nėra reguliuojamos, tai reiškia, kad ši veikla laikoma normaliu verslu.

- Lošimo namų segmentas Europoje yra laikomas politiškai, socialiai ir ekonomiškai rizikingu verslu, todėl visur be iš-

imties šis verslas yra reguliuojamas ir nustatomas specialusis lošimo mokestis.

Be bendrųjų apmokestinimo principų taip pat nereikėtų pamiršti specialiųjų principų, taikomų lošimų veikloje, kurie, žinoma, priklauso nuo valstybės institucijų požiūrio į lošimų rinką.

Jeigu laikomasi požiūrio, kad lošimų verslas yra normalus laisvalaikio verslas, tai jis bus apmokestintas kaip ir kiti panašūs verslai, tai yra, veikiant laisvosios rinkos konkurencijos mechanizmui, visą naudą gaus vartotojas. Todėl laikantis tokio požiūrio, neįmanoma logiškai pagrįsti bet kokio specialaus lošimų mokesčio įvedimo.

Jeigu galvojama, kad lošimų organizavimo verslas, dėl savo prigimties reikalaujantis specifinių apribojimų, yra jautrus politiniams sprendimams dėl visuomenės požiūrio, tai atsiranda argumentai įvesti specifinį lošimų mokestį, reikalaujantį specialių valstybės institucijų priemonių, lemiančių lošimo vietų (konkurencijos) ribojimą, paklausos neskatinimą, griežtą pajamų kontrolę. Griežta pajamų kontrolė yra susijusi su lošimų mokesčio bazės kontrole, nes lošimų mokestis daugelyje valstybių yra skaičiuojamas kaip procentas nuo gaunamų pajamų. Esant tokiai apmokestinimo logikai, didžioji lošimų naudos dalis įvairių mokesčių forma yra pervedama į biudžetą.

Tai rodo, kad lošimų veiklos apmokestinimas yra kompleksinė problema, kuri negali būti atsiejama nuo valstybinio lošimų reguliavimo, o pati veikla apmokestinama, atsižvelgiant į skirtingų lošimo rūšių bendrybes ir skirtybes (Clotfelter, 2007).

Labiausiai pasaulyje paplitusi komercinių lošimų rūšis yra loterijos. Loterija ar loterijos yra skirtos plačiajai visuomenei. Be to dėl mažo šanso laimėti loterijos gali

siūlyti didelius piniginius laimėjimus. Loterijų pajamos, likusios išmokėjus laimėjimus, paprastai yra reikšmingos ir todėl yra valstybinės mokesčių politikos dėmesio centre.

Jeigu loterijos skirtos plačiosioms masėms, tai lošimo namai yra vakarinių suknelių demonstravimo ir elito lošimo vieta. Demokratizavus lošimo namų steigimą, jie išplito į naujas vietas, tarp jų į laivus ir prekybos centrus, bei tapo prieinami ne tik elitui. Bet tai vis tiek reiškia, kad jie nėra taip plačiai prieinami kaip loterijos. Daugiausiai lošimo namai yra apmokestinami, apmokestinant jų bendrąsias pajamas (rezultatą iš lošimų veiklos) bei taikant progresinį tarifą. Papildomai gali būti apmokestinami ir lošimo įrenginiai, tai yra stalai ir lošimo automatai (Clotfelter, 2007).

Kitos lošimo rūšys – tai lažybos dėl įvykių, video žaidimai, elektroniniai žaidimai, riboto išlošimo lošimo automatai, kurie eksploatuojami viešose vietose, – yra apmokestinamos, naudojant lošimo įrenginio tarifą. Lažinimasis dėl įvykių savo prigimtimi (turiniu) nuo loterijų praktiškai nesiskiria. Todėl jų apmokestinimas turėtų būti panašus kaip ir loterijų.

Lošimo rūšių įvairovė lemia lošimų mokesčio bazės pasirinkimo problemą. Kokią mokesčio bazę pasirinkti: ar bendrąją statymų sumą, ar bendrąsias pajamas? Pasirinkimo sunkumas slypi mokesčio bazės taikyme visoms lošimo rūšims. Aišku viena, kad bendroji statymų suma parodo vartotojų išlaidas, o bendrosios pajamos parodo ne tik vartotojų išlaidas, bet ir lošimo organizatorių darbo organizavimo efektyvumą bei vartotojų lūkesčius, tai yra, polinkį rizikuoti. Taigi, nežiūrint patrauklumo naudoti bendrąsias pajamas kaip mokesčio bazę visoms lošimo rūšims, autoriaus nuomone, ji nėra tinkama

loterijoms. Kitoms lošimo rūšims, pavyzdžiui, neriboto išlošimo automatams ir stalo lošimams, ji yra tinkama labiau, nes lošėjai dažnai savo išlošį jo neatsiima, bet reinvestuoja į lošimą. Todėl bendrosios pajamos geriau atspindi vartotojų išlaidas žaidžiant stalo lošimus ir neriboto lošimo automatais.

Taigi tose lošimo formose, kuriose per vieną lošimo seansą galima naudoti taip vadinamus pasikartojančius statymus, bendrosios pajamos yra geresnis rodiklis nei, kad statymų suma. Bet, ypatingai, loterijų atveju bendroji statymų suma geriau parodo vartotojų išlaidas.

Apmokestinimas ir loterijų monopolija. Istoriskai azartinių lošimų monopolijos buvo naudojamos finansuoti specialius, aiškius, baigtinius infrastruktūros projektus, tokius kaip kanalų, tiltų, mokyklų ir universitetų statyba. Visai neseniai loterijos pradėtos naudoti papildyti valstybės nacionalinį (centrinės valdžios) biudžetą ir taip papildomai finansuoti švietimą, sveikatos apsaugą, kultūrą, policiją, priešgaisrinę saugą.

Vykdomosios valdžios požiūriu, pagrindinis loterijų tikslas prisidėti prie viešųjų išlaidų padidinimo, nes tai gali būti mažiau populiariu nei įprastu būdu padidinti mokesčių tarifus. Kaip jau minėjome, vykdomosios valdžios institucijos nesiekia populiarumo tarp loterijos žaidėjų, todėl sukuriama perteklių yra linkę per mokesčius paimti į biudžetą. Todėl vykdomoji valdžia siekia garantuoti monopolinę loterijų pelną, kad vėliau jį galėtų įvairių mokesčių forma pervesti visuomenės reikmėms. Todėl vykdomoji valdžia paprastai saugo loterijas nuo konkurencijos ir dažniausiai leidžia veikti tik vienai nacionalinei loterijai.

Aiškiausias tokios loterijos pavyzdys yra Didžiosios Britanijos loterija, kurioje

reguliariai žaidžia apie 70 proc. gyventojų (Walker, 1998).

Lošimo namai. Viešosios azartinių lošimų politikos formavimas, paremtas azartinių lošimų reguliavimo pamatiniais principais, yra vienas iš didžiausių iššūkių valstybinio valdymo institucijoms. Tai lemia keletas priežasčių:

1. Lošimo namai, apmokestinimo požiūriu, gali būti suprantami bet kurioje kontinuumo vietoje, tai yra nuo loterijų monopolijos iki pavienių lošimo automatų, kai viską reguliuoja laisvosios rinkos režimas. Kitaip tariant, lošimo namams tam tikroje srityje gali būti suteikta monopolija, kad susidariusi monopolinė pelną būtų galima paimti į biudžetą arba lošimo namams gali būti leista, reaguojant į nesuvaržytą paklausą, greitai plisti, o valstybės institucijos tokiu būdu juos gali apmokestinti vienodai aukštais mokesčiais.

2. Lošimo namai yra linkę pateikti nemažai kitų nei lošimas malonumų ir tokiu būdu pritraukti lošėjus ir nelošėjus iš kitų vietovių. Tai reiškia, kad lošimo namai yra lokalus laisvalaikio praleidimo ir turistų traukos centras. Vietiniams gyventojams dėl naujų malonumų ir turistų pritraukimo tai žadina ir viltį, ir baimę.

3. Lošimo namai paprastai yra dideli ir gerai matomi statiniai, pritraukiantys nemažai vartotojų. Taigi jų poveikis viešajai sūmonei yra milžiniškas ir gali būti lyginamas su ligos epidemijos poveikiu. Todėl nuomonė apie lošimo namus dažnai formuoja bendrąją nuomonę apie visą lošimų industriją.

4. Lošimo namai vykdomosios valdžios ir savivaldos institucijoms gali pasiūlyti ekonominę naudą. Vyriausybė arba savivalda gali iš lošimo namų pareikalauti prisidėti prie miesto infrastruktūros išvystymo.

Taigi formuojant lošimo namų viešąją politiką, valstybės institucijoms svarbiausia žinoti savo poreikius ir tikslus, taip pat kokios ir kokiai interesų grupei yra siekiama naudos. Vietos bendruomenė taip pat turi aiškiai žinoti, kokios naudos ji siekia iš lošimo namų.

Valstybės institucijos taip pat turėtų suprasti, kad tokiu mastu, kokiu vietinių gyventojų pinigai yra naudojami lošimams, praplėtus lošimus arba įsteigus naujus lošimo namus, „naujų“ pinigų į jurisdikciją neatneš, o tik tokiu pat mastu dar kartą panaudos jau esamus pinigus. Tai reiškia, kad ekonominė jurisdikcijos nauda susidės iš:

- Privačios vartotojų ir tiekėjų naudos.
- Sumažins viešąsias išlaidas kovojant su galimai nelegaliomis lošimo namų paslaugomis.
- Mokestinių pajamų padidėjimo nauda.
- Taip vadinamų nelošimo malonumų teikiama nauda, pavyzdžiui, viešosios infrastruktūros finansavimas.
- Pajamų perskirstymo nauda, kai valstybės institucijos turi galimybę finansuoti viešuosius ir bendruomeninius projektus.

Valstybės institucijoms svarbu priimti sprendimą dėl taip vadinamos pertekliaus dalies, įvairių mokesčių forma tenkančios valstybei. Iš esmės galima išskirti tokius viešosios politikos, susijusios su mokesčiais, pasirinkimus:

- Lošimo namus apmokestinti žemais mokesčiais.
- Lošimo namus traktuoti kaip laisvalaikio industrijos dalį, dirbančią laisvosios rinkos sąlygomis.
- Lošimo namus traktuoti kaip laisvalaikio industrijos dalį, dirbančią laisvosios rinkos sąlygomis, bet apmokestinti aukštais mokesčiais: vertinti juos kaip alkoholo

lio parduotuves ir leisti jiems, pavyzdžiui, kaip barams prisitaikyti prie rinkos.

- Vertinti lošimo namus kaip valstybines ar nacionalines loterijas, o monopolinį pelną (viršpelnį) paimti į biudžetą.

Pirmasis ir antrasis pasirinkimai yra naudojami tada, kai norima pritraukti turistus ir šį verslą išvystyti kaip eksporto šaką. Todėl reikia siekti, kad konkurencijos sąlygomis didžiausią naudą gautų vartotojai. Visuomeninę naudą tokiu atveju sudarys užsienio turistų išlaidos.

Jeigu valstybės institucijos nusprendė pasinaudoti galimybe pakelti mokesčius ir surinkti daugiau pajamų, tai turi būti atlikti skaičiavimai dėl jau minėto pertekliaus paskirstymo, tai yra, kokią dalį paimti į biudžetą ir kokią palikti vartotojams. Skaičiavimai atliekami siekiant išsiaiškinti lošimo namų pajamų dydį, maksimizuojantį mokestines pajamas.

Atlikus tokius skaičiavimus, reikia priimti sprendimą dėl mokestinių pajamų maksimizavimo būdo, tai yra, galima remtis neribojama ir ribojama pasiūla.

Neribojama pasiūla reikštų, kad kiekvienas turintis išteklių ir galintis gauti licenciją galėtų pradėti lošimų verslą. Tai taip pat reiškia, kad jau veikiantys lošimo namai nebus kaip nors saugojami ar ginami. Kiekvienas naujas rinkos žaidėjas tikisi investicijų atsipirkimo.

Pagrindiniai tokio konkurencinio pasirinkimo pranašumai:

- Konkurencijai augant lošimo namų rinka prisisotins iki lošimo namų pajamų, naudojamų apmokestinimui, maksimizavimo lygio.

- Konkurencija lošimo namų paslaugų vartotojams laiduos geresnę kokybę ir geresnes kainas.

Taip pat patrauklu riboti lošimo namų skaičių, nes:

- Kuo didesnis gaunamos licencijos

išskirtinumas, tuo didesnė galimybė gauti pinigų investicijoms į infrastruktūros plėtrą.

- Ribotas lošimo namų skaičius labiau nei neribotas lemia teigiamas visuomenės nuostatas lošimų atžvilgiu apskritai.

Jeigu siekiama formuoti lošimo namų industriją kaip eksporto šaką, tai remiamasi laisvosios rinkos principais, o jeigu lošimo namuose lošia daugiausiai vietiniai gyventojai, tai lošimo namų skaičių siekiama riboti.

Azartinių lošimų ekonominė politika Lietuvoje

Lietuviško azartinių lošimų modelio požymiai (patologinių lošėjų skaičiaus didėjimas, nepamatuota lošimo namų sklaida ir jų smulkumas, fiskalinės lošimo namų kontrolės nebuvimas, slenksčio kontrolės neefektyvumas, valstybinio azartinių lošimų reguliavimo nebuvimas) bei nesuprantamas vengimas perimti gerąją Europos Sąjungos šalių lošimų reguliavimo praktiką sukuria sąlygas neišvengiamiems lošimų modelio pokyčiams. Bet pokyčiai turėtų būti evoliuciniai (ne revoliuciniai), pagrįsti objektyvių duomenų analize ir siekiantys nustatyti deramą politiką bei reguliavimo kryptis.

Lietuvos azartinių lošimų rinkos subjektų apmokestinimo ypatybes parodo kiekvienos lošimų rūšies veiklos kontekstas ir realūs mokesčių tarifų dydžiai. Realūs vidutiniai mokesčių tarifai taip pat rodo susiklosčiusias verslo tradicijas ir praktiką, o apmokestinimo tarifai iliustruoja tarifų įtvirtinimo aplinkybes (įstatymo priėmimo aplinkybes). Specialaus mokesčio įvedimo priežastys bei jo dydžiai pagal lošimo rūšis nebuvo iki galo išanalizuoti. Žinoma, be istorinės patirties tai padaryti

buvo sunku. Vertinant lošimo rūšių pajamų kitimą, lošimo tradicijas, viešosios lošimų politikos modelį, galima teigti, kad lošimų ir jų rūšių apmokestinimas nėra adekvatus besiklostančiai lošimų rinkos ir atskirų lošimo rūšių konkrečiai apmokestinimo tradicijai ir susiklosčiusiai lošimų verslo praktikai. Lošimų legalizavimo metu buvo neišanalizuotos lošimo rūšių veiklos ypatybės.

Manytume, kad vertinant šių dienų lošimų rinkos mokesčių politiką, atskiroms lošimo rūšims taikomi mokesčių tarifai galėtų būti dar kartą analizuojami, apžvelgiant besiformuojančios lošimų rinkos tradicijas, verslo praktiką (atskirų lošimo rūšių veiklos ypatybes), lošimų organizatorių ir valstybės lūkesčius.

Mokesčių sistema yra bet kokios ekonominės sistemos neatsiejama dalis, todėl negali būti analizuojama atsietai. Ne išimtis ir Lietuvos lošimų rinka. Pagrindinės sudedamosios lošimų rinkos modelio dalys yra lošimų organizatoriai, vartotojai ir valstybės institucijos. Modelio kompozicija užpildoma tam tikrais procesais. Pirmiausia savireguliacija, kurios tikslas – optimaliai paskirstyti išteklius, paskui valstybinis reguliavimas, jo tikslas – pašalinti arba apriboti neigiamą lošimų rinkos įtaką savireguliacijos mechanizmui.

Šiame kontekste azartinių lošimų mokesčių politika veikia ne tik subjektų pajamas ir išlaidas, bet ir rinkos raidą, tai yra lošimų organizatorių, vartotojų ir valstybės institucijų lūkesčius. Todėl lošimų apmokestinimo politika turi būti vertinama kaip sudedamoji ir neatskirama lošimų modelio dalis.

Vertinant esamą mokesčių sistemą, tenka apgailėstauti, kad ji nėra susieta su lošimų rinkos funkcionavimu nei valstybės (azartinių lošimų reguliavimo), nei lošimo organizatorių (azartinių lošimų

pasiūlos), nei vartotojų (azartinių lošimų paklausos) aspektais. Pavyzdžiui, dabartiniai tarifų ir mokesčių bazės skirtumai pagal lošimo rūšis kelia daug abejonių dėl tokios sistemos veiksmingumo. Tokia mokesčių sistema neskatina formuotis rinkos savireguliacijos mechanizmo, o, atvirkščiai, jį skaido.

Valstybės institucijos nesieja kelių tarpusavyje susijusių dalykų: loterijų ir azartinių lošimų mokesčio tarifo ir rezultato iš lošimų veiklos. Nesiejimo rezultatas – mokesčių tarifų didinimas taip siekiant reguliuoti lošimų rinką bei padidinti valstybės biudžeto pajamas. Sumažėjus operatorių pajamoms, nukenčia teikiamų paslaugų kokybė, o lošimo namų operatoriai dėl fiskalinės pajamų kontrolės nebuvimo turi galimybę ne tik naudoti įstatymu draudžiamus vartotojų skatinimo būdus, bet ir išvengti realios mokesčio apskaitos ir atskaitomybės, nes valstybės institucijos mano, kad loterijų ir lošimų mokesčiai gali būti reguliuojami atsietai nuo visos kitos lošimų veiklos.

Loterijų ir azartinių lošimų mokesčiai nėra siejami su lošimų rinkos talpumu. Tai ne tik valstybės institucijų požiūris į lošimų pasiūlą ir paklausą, bet, pirmiausia, vengimas pripažinti neigiamus jų padarinius visuomenei.

Šiuo metu taikomas azartinių lošimų rinkos subjektų apmokestinimas taip pat lemia lošimų rinkos plėtros galimybes, kurios priklauso nuo vadinamojo rinkos talpumo ir besiformuojančios tradicijos lošti.

Lošimų rinkos talpumo (rinkos talpumo sąvoka apima vartotojų norėjimą, galėjimą bei įsigijimą tam tikrą didžiausią kiekį prekių ir/ar paslaugų) reguliavimas susijęs su lošimų veiklos centralizacija ir koncentracija bei specializacija. Tai lemia paslaugų kokybę bei paslaugų, nesusijusių su lošimais (viešbučiai, restoranai ir pan.)

patrauklumą vartotojams. Valstybei tai duoda efektyvų reguliavimo tikslų įgyvendinimą, lošimo organizatoriams – pajamų, atitinkančių rizikos lygį, gavimą (mokesčių sistemą, lošimų raidą apskritai).

Talpumo reguliavimas tiesiogiai veikia lošimo organizatorių pajamų dydį bei mažina (gali ir didinti) verslo riziką. Todėl specialusis lošimų mokestis, įvertinus pasiūlos ribojimo mastą bei sumažėjusią verslo riziką, skirtas pašalinti pasiūlos ribojimo ir sumažėjusios verslo rizikos veiksnius. Taigi, specialusis mokestis yra neatsiejama rinkos talpumo (pasiūlos kiekio) reguliavimo dalis. Jau aišku, kad jeigu yra specialusis mokestis, tai turi būti ir rinkos talpumo reguliavimas, o jeigu nėra rinkos talpumo reguliavimo, tai neturi būti ir specialiojo mokesčio.

Paklausa, gebanti absorbuoti lošimų pasiūlą, skiriasi tuo atveju, jeigu ją skatini, ir dar kitaip elgiasi, jeigu neskatini. Jeigu darytume detalią šio lošimų veiklos aspekto analizę pagal lošimo rūšis, įsitikintume, kad realiai neribotas skatinimo lošti priemonės sugeba naudoti lošimo namai ir loterijos. Loterijos tai daro per rinkodaros priemones, o lošimo namai per skatinimo lošti priemones lošimo namų viduje. Kitoms lošimo rūšims skatinimo lošti priemonių naudojimas realiai yra neįmanomas.

Nežinant lošimų rinkos talpumo, neįmanoma pagrįsti mokesčių tarifų dydžių, o lošimo organizatoriai negali priimti sprendimų dėl verslo plėtros bei garantuoti teikiamų paslaugų kokybę. Lošimo organizatoriai dėl savo prigimties šio mazgo neišnarplios. Belieka laukti kompetentingų institucijų sprendimo.

Šią situaciją galima iliustruoti įdomiu ir kartu svarbiu lošimo namų segmento, lošimų organizatorių verslo sprendimų, faktų, rodančiu, kad, nepaisant lošimo

namų paslaugų pasiūlos ir paklausos santykio, jie vis dar linkę steigti naujas lošimo vietas. Tai rodytų, kad ir perpildytame lošimo namų segmente vis dar galima gauti pakankamai pajamų.

Jeigu mokesčių sistema yra bendra sistema, tai jos (dalies) vystymas (ar keitimas) negali būti valstybės naudojamas kaip pagrindinis poveikio instrumentas, nes vien tik mokesčių sistema nepajėgi efektyviai spręsti azartinių lošimų rinkos plėtros, šalinti neigiamus poveikius, reguliuoti lošimų kokybiškos pasiūlos, skatinti ar neskatinti lošimų paklausos.

Požiūris, kad padidinus mokesčius sušvelninsime azartinių lošimų poveikį visuomenei ir surinksime daugiau mokesčių į biudžetą, yra pasenęs ir neatitinka šiuolaikinio verslo ir visuomenės poreikių.

Loginė veikiančios Lietuvos azartinių lošimų mokesčių sistemos analizė rodo, kad valstybės nenoras ar negalėjimas apibrėžti rinkos ribų veda prie patinės situacijos, kai išaugusios lošimų pasiūlos neigiami poveikiai privers valstybės institucijas imtis drastiškų ir neprognozuojamų veiksmų. Tada nukentės ir valstybė, ir vartotojai, ir lošimo organizatoriai.

Patinės situacijos formavimąsi taip pat skatina valdžios institucijų požiūris į nelegalius lošimo organizatorius. Autoriaus nuomone, institucijos nepakankamai išnaudoja joms suteiktas galias kovojant su nelegaliais lošimais. Kovoje prieš nelegalių lošimų verslą trūksta valdžios institucijų veiksmų koordinavimo bei tinkamos teisinės bazės.

Legalizuotų lošimų veiklos analizė taip pat leidžia kalbėti apie tam tikrą paklausos lygį, susiformavusį ne tik jau legalizavus lošimus, bet ir buvusį prieš lošimų legalizavimą. Todėl galima daryti prielaidas ir apie nelegalios pasiūlos transformavimąsi ir prisitaikymą dirbti dabartinėmis sąlygo-

mis. Esant tokiai situacijai, svarbios tampa mokestinės azartinių lošimų veiklos sąlygos, tai reiškia, kad bet koks kaštų vartotojui ar lošimų organizatoriui padidinimas, pakėlus mokesčius, skatins nelegalius lošimus. Lošimo veiklos analizė taip pat leidžia teigti, kad bet kokio dydžio vartotojo išlošimo apmokestinimas paskatins vartotoją ieškoti nelegalių lošimų vietų, kuriose laimėjimai neapmokestinami.

Lošimų organizatorius mokesčių padidinimas taip pat skatintų (tuo labiau, kad egzistuojant nelegalių lošimų paklausai) pradėti nelegalius lošimus. Mokesčių padidinimas motyvuotų ir vartotoją, ir lošimų organizatorių ieškoti ir teikti įvairius nelegalius lošimus.

Išvados

Išvados siejamos su azartinių lošimų ekonominės politikos ekonominėmis ir neekonominėmis sąlygomis.

Pirma būtina sąlyga reiškia politinį apsisprendimą dėl azartinių lošimų valstybi-

nio reguliavimo, tai yra, jeigu apsisprendžiama azartinių lošimų verslą reguliuoti, tai turėtų būti vadovojamasi tokiais reguliavimo principais: sąžiningas lošimų vykdymas, lošėjų apsauga lošimo metu, mokestinė lošimo įrenginių kontrolė, socialinė visų lošimo rūšių lošimo organizatorių atsakomybė, informacijos apie lošimų rinką viešumas, visuomenės informavimas apie galimą lošimų žalą, lošimų įtakos visuomenei stebėseną (monitoringas), lošimų poveikio socialinė reklama, lošimų neigiamų pasekmių prevencija ir kontrolė. Reguliavimo principai šiuo atveju taip pat lemia ir reguliavimo tikslus.

Jeigu politiškai buvo nuspręsta, kad azartinių lošimų verslas dėl savo neigiamų šalutinių efektų yra reguliuojamas verslas, tai antroji būtina sąlyga turėtų būti atskirų lošimo rūšių poveikio įvertinimas bei reguliavimo apimties pagal tai nustatymas.

Trečia sąlyga – tai rinkos talpumo, verslo pelningumo ir mokesčių tarifų suderinamumas.

Ketvirta sąlyga – tai lošėjo apsauga bei informacijos asimetriškumo mažinimas.

Literatūra

1. Acocella, N. (2005). *Economic policy in the age of globalization*. – Cambridge university Press.
2. Blanchard, O. (2007). *Makroekonomika*. -Vilnius: Tyto alba.
3. *Casino Gaming: Policy, Economics and Regulation*. (1996). – New.: UNLV International Gaming Institute, Las Vegas.
4. Clotfelter, Ch. T. (2005). *Theory and Practice of Excise Taxation: Smoking, Drinking, Gambling, Polluting, and Driving*. – Edited by Sijbren Cnossen. – Oxford, England: Oxford University Press. Interneto prieiga: <<http://www.questia.com/PM.qst?a=o&d=110179353>>.
5. Eadington, W.R. (1984). *The Casino Gaming Industry: A Study of Political Economy // The ANNALS of the American Academy of Political and Social Science*.
6. Lietuvos Respublikos azartinių lošimų įstatymas (2001). *Valstybės žinios*, Nr. 43–1495.
7. Skominas, V. (2000). *Mikroekonomika*. – Vilnius: Vilniaus universiteto Teorinės ekonomikos katedra.
8. Skominas, V. (2006). *Makroekonomika*. – Vilnius: Vilniaus universiteto Teorinės ekonomikos katedra.
9. Smeral, E. (1998). *Economic Aspects of Casino Gaming in Austria // Journal of Travel Research*, 36: 33.
10. Stiglitz, J.E. (1988). *Economics of the public sector*. – 2nd edn., New York.
11. Varian, H. (1999). *Intermediate microeconomics: a modern approach*. – New York.

12. Volberg, R.A., Nysse-Carris, K.L., Gerstein, D.R. (2006). California Problem Gambling Prevalence Survey. – Sacramento, CA: California Department of Alcohol and Drug Programs, Office of Problem and Pathological Gambling. Interneto priedas: www.norc.uchicago.edu.
13. Walter, H. (2004). Optimal Taxation of Gambling and Lotto. – Vienna University of Economics and Business Administration. Working paper No. 47. Interneto priedas: <http://www.wu-wien.ac.at/inst/vw1/gee/workp.html>.
14. Walker, I. (1998). The Economic Analysis of Lotteries // Economic Policy No. 27, 1998.

Straipsnis įteiktas: 2008 04 28

Parengtas publikuoti: 2008 06 01

Artūras GREBLIAUSKAS

CONDITIONS OF ECONOMIC GAMBLING POLICY

S u m m a r y

Theories of consumer excess, competition and market structure are analyzed in the article. The results of this analysis are applied to the framework of regulation of economic gambling policy.

Main economical phenomena concerning gambling regulation are gambling supply and demand, competition and taxation. These phenomena explain interrelations of gambling market participants and influence decisions of gambling economic policy.

The above mentioned phenomena can be defined as national. Furthermore, the attitude of public institutions towards gambling policy forms their uniqueness. Universal principles of gambling policy regarding its goals, targets, means and responsibility should be accepted by national states without exceptions.

Gambling business consists of betting, bingo, casino, slot machines, AWP machines, games of sales promotion, lotteries, internet gambling.

Gambling market regulation model, i.e. goals, targets and means, is influenced by its nature, which could be defined as moderate and aggressive for society. More regulation means more reasonability in gambling market. Reasonability can be attained by regulating gambling supply. To gambling demand regulating contains age and win-chances regulations. Usually, regulation is a public good.

Article also argues that economic conditions of gambling policy are essential for any framework of gambling model.

The author draws following conclusions about conditions of economic gambling policy. The first necessary condition is determination regarding public regulation of the gambling market. If the decision is to regulate this business, than the following principles should be taken into account: honest gambling activities, security of gamblers, tax control of the gambling equipment, social responsibility of gambling organizers, publicity of the gambling market information, keeping the society informed about the gambling harm, monitoring the gambling influence on society, social marketing about gambling impact, gambling harm prevention and control. The regulation principles determine the goals and targets of regulation.

In order to create an effective framework for economic policy of gambling regulation, the impact of different gambling business sectors and the level of their regulation should be evaluated.

The third necessary condition is the compatibility of market volume, profitability and tax tariffs. And the fourth one concerns gambler's security as well as information asymmetry minimization.